

FYLKESMANNEN I MØRE OG ROMSDAL
Postboks 2520
6404 MOLDE

Deres ref.: 2016/3912
Vår ref.: 19/33760-3
Saksbehandler: Ann-Kristin Wassvik
Dato: 20.12.2019

Spørsmål om klargjøring knyttet til utmåling mm. ved tildeling av helse- og omsorgstjenester i hjemmet

HelseDirektoratet viser til Fylkesmannens brev av 2.9.2019, hvor det bes om avklaringer knyttet til tildeling og utmåling av praktisk bistand i hjemmet, jf. helse- og omsorgstjenesteloven (hol) § 3-2 første ledd nr. 6 bokstav b, samt til egenbetaling for slike tjenester.

I brevet skriver Fylkesmannen at de har mottatt flere klagesaker etter at kommuner har redusert sine tjenestetilbud i tråd med nye lokale standarder for tjenestene. Fylkesmannen ber derfor om å få konkretisert hva minstekravene til forsvarlig hjelp i hjemmet er.

Videre beskriver Fylkesmannen en utvikling der flere kommuner har som kriterium for tildeling av praktisk bistand i hjemmet at bruker ikke har ektefelle/samboer eller andre som kan ivareta oppgavene. Fylkesmannen ber om at HelseDirektoratet gir føringer for rett til bistand for personer som bor sammen med andre voksne.

Fylkesmannen visere også til saker der personer som bor hjemme er ute av stand til selv å handle og lage mat. I noen tilfeller får disse hjelp til disse gjøremålene. I andre tilfeller får de hjelp til å bestille varer fra butikk, eller de må kjøpe mat som kan varmes opp i mikrobølgeovn eller middag fra kommunens felleskjøkken. Fylkesmannen stiller flere spørsmål knyttet til dette:

- Ved bestilling av matvarer fra butikk, tilkommer det gjerne frakttillegg fra butikken som i praksis innebærer høyere egenandel for praktisk bistand enn det lovgiver har forutsatt for de med lavest inntekt. Det bes om en avklaring på om dette er innenfor regelverket.
- Hvis kommunen tilbyr matombringning (middag) istedenfor praktisk bistand til matlaging, mener Fylkesmannen det følger av håndbok om kommunale tjenester fra HelseDirektoratet (IS-1579) at kommunen ikke kan ta mer i betaling enn det råvarene koster. Fylkesmannen spør videre om det skranke for hva kommunene kan ta betalt for matombringning til personer som har rett på bistand til matlaging etter pbrl. § 2-1a.
- Der kommunen tilbyr matombringning fra storkjøkken, innebærer dette ofte at brukerne må ta det de får, og dermed ikke har reell valgmulighet mht. hva de skal spise. Det bes om svar på dette er i samsvar med kvalitetsforskrift for pleie- og omsorgstjenestene, hvor det bl.a. framgår at kommunen skal ha rutiner som sikrer "rimelig valgfrihet" når

HelseDirektoratet

Avdeling helserett og bioteknologi

Ann-Kristin Wassvik, tlf.:

Postboks Vitaminveien 4, 0483 OSLO • Besøksadresse: Vitaminveien 4, Oslo • Tlf.: (+47) 47 47 20 20

Faks: 24 16 30 01 • Org.nr.: 983 544 622 • postmottak@helsedir.no • www.helseDirektoratet.no

det gjelder mat, og om kommunen kan nekte bistand til å lage mat eller middag i hjemmet, med henvisning til kommunalt fullkosttilbud.

Til slutt viser Fylkesmannen til eksempler på at kommuner tilbyr plass i omsorgsbolig i stedet for i sykehjem også der oppholdet er ment å være midlertidig, f.eks. i en rehabiliteringsperiode. Dette påfører brukeren høye kostnader i form av husleie mm., sammenlignet med hva et korttidsopphold koster i institusjon. Det vises også til at kommunen i noen slike tilfeller krever ordinær egenbetaling for praktisk bistand, og i tillegg krever egenbetaling for klesvask mm., samt betaling for nedvasking av leilighet etter utflytting. Fylkesmannen spør om dette er lov.

Helsedirektoratets vurdering

Helsedirektoratet vil nedenfor knytte noen kommentarer til de spørsmålene Fylkesmannen stiller i brevet. En uttømmende redegjørelse er det ikke mulig å gi, da dette er saker som forutsetter skjønsmessige vurderinger basert på faktum i saken, og må avgjøres konkret.

Minstekrav til tjenester/hjelp i hjemmet og bestilling av matvarer i butikk

Helsedirektoratet har tidligere skrevet et brev som bl.a. omhandler dette, og som er publisert på Helsedirektoratets nettsider [her](#). Det gir forhåpentligvis svar på de viktigste spørsmålene knyttet til dette, og et utgangspunkt for det skjønnet som må utøves i hver enkelt sak.

Egenbetaling for matombringning mm.

Fylkesmannen mener det framgår av IS-1579 (håndbok om kommunale tjenester) at kommunen i slike ikke kan ta mer i betaling for matombringning enn det råvarene koster. Direktoratet kan ikke se at det er riktig; det som står i brosjyren er: "*Det er knyttet egenandel til disse tjenestene. Vurderes matombringning som en nødvendig tjeneste, og du har en inntekt som er lavere enn 2 x grunnbeløpet i folketrygden, skal du ikke betale mer enn det Stortinget har fastsatt. Råvarene for matombringning kan kommunen kreve betaling for, uansett inntektsnivå.*" (s. 31) Poenget her er at det kan kreves at brukeren betaler for råvarene uavhengig av – og for så vidt i tillegg til – hva som kan kreves i egenbetaling for tjenesten etter forskrift om egenandel for kommunale helse- og omsorgstjenester §§ 8-10. Ut over dette er det regulert i de nevnte forskriftsbestemmelsene hvor mye som kan kreves i egenbetaling.

Matombringning/fullkosttilbud og valgfrihet

Fylkesmannen spør om det foreligger tilstrekkelig valgfrihet når mat leveres fra storkjøkken, eller ved fullkosttilbud i sykehjem eller omsorgsbolig, og viser til kvalitetsforskrift for pleie- og omsorgstjenestene § 3 andre ledd. Helsedirektoratet vil bemerke at forskriften neppe stiller krav om at pasienter og brukere skal kunne velge mellom ulike varmretter daglig, og at det som hovedregel må anses tilstrekkelig dersom det finnes et alternativ til dagens varmrett i form av brødmat el. Hvorvidt kommunen kan "nekte bistand til å lage mat eller middag i hjemmet" under henvisning til et kommunalt fullkosttilbud, vil bero på en konkret vurdering av brukerens behov ut fra en rekke faktorer som alder og livsfase, egne ønsker mm. Helsedirektoratet viser her til at kommunen i utgangspunktet står fritt mht. hvordan et forsvarlig tjenestetilbud skal organiseres, men brukeren har rett til å medvirke i utformingen, og det skal legges stor vekt på hva brukeren selv mener, jf. pasient- og brukerrettighetsloven § 3-2. Valget av tjenesteform i det konkrete tilfellet skal heller ikke være åpenbart urimelig, jf. pasient- og brukerrettighetsloven § 7-7 andre ledd siste punktum.

Det vises også til brevet som er lenket til ovenfor når det gjelder dette.

Betydningen av at en hjelpetrequende voksen bor sammen med andre voksne

Voksne personer har ikke omsorgsplikt overfor hverandre. En voksen person som på grunn av sykdom, skade eller annen funksjonsnedsettelse har behov for bistand til dagliglivets praktiske gjøremål i hjemmet og i tilknytning til husholdningen, herunder personlig stell og evt. tilsyn, kan ikke kreve at ektefelle, samboer eller andre nærstående bistår med dette. Heller ikke kommunen kan vise til denne muligheten i vurderingen av tjenestebehovet. Kommunen kan bare vektlegge den eventuelle fordel som følger av alminnelig arbeidsdeling i hjemmet, dvs. en deling av ansvaret for det løpende arbeidet i husholdningen.

Korttidsopphold i omsorgsbolig, egenbetaling mm.

Fylkesmannen spør avslutningsvis om egenbetaling når kommunen tilbyr korttidsopphold i omsorgsbolig, dvs. ikke i institusjon. HelseDirektoratet har skrevet et brev som omhandler bl.a. dette spørsmålet, og det finnes [her](#). I brevet slås det fast at det som hovedregel ikke vil være adgang til å tilby korttidsopphold i omsorgsbolig med en egenbetaling som overstiger det som følger av forskrift om egenandel for helse- og omsorgstjenester § 4. HelseDirektoratet antar at hovedbegrunnelsen for de øvrige spørsmålene da bortfaller, men nevner at dersom det tas egenbetaling med maksimumsbeløpet, kan kommunen ikke holde deler av den praktiske bistanden utenfor og ta betalt for denne i tillegg. Hva brukeren har behov for av praktisk bistand, og hva som må anses som et servicetilbud fra kommunen som det kan kreves betalt for i tillegg, må avgjøres konkret.

Vi er usikre på hva Fylkesmannen spør om når det gjelder trygghetsalarm/ringesnor. HelseDirektoratet antar imidlertid at dette ofte vil inngå som del av nødvendig tilsyn. Et uttrykk for dette vil det f.eks. være hvis kommunen måtte tilbudt hyppigere fysisk tilsyn hvis brukeren ikke hatt trygghetsalarm. Nødvendig tilsyn er det ikke anledning til å kreve egenbetaling for, jf. forskrift om egenandel for kommunale helse- og omsorgstjenester § 8 første og andre ledd.

HelseDirektoratet håper dette er oppklarende.

Vennlig hilsen

Gunhild J. Røstadsand e.f.
seniorrådgiver

Ann-Kristin Wassvik
seniorrådgiver

Dokumentet er godkjent elektronisk